

REZUMATE

Péntek János

Cuvînt introductiv

Autorul începe cu enunțarea problemei centrale a volumului: care sînt fenomenele care se petrec în sînul culturii populare? Trăim o renaștere a folclorului, a culturii populare, sau ceea ce pare o renaștere este de fapt o camuflare a dezmembrării, a dispariției lor? Sau, transpunînd problema în domeniul teoriei: este încă folclorul ca proces o creație cu sensuri tradiționale, sau o producție care generează valori îndoielnice? Cum își caută și cum își găsesc locul elementele provenite din paradigma aflată în descompunere a culturii tradiționale în noile sintagme?

Întrebarea a ajuns în centrul atenției cercetătorilor la începutul anilor 1970. Studiul realizat de dr. doc. Mihai Pop, cuprins și în prezentul volum și apărut în 1971, *Folclorul în contemporaneitate*, consideră că istoria cercetării folclorismului începe în anul 1969 și atribuie meritul pioneratului în materie cercetătorilor germani. El însuși, chiar în anul următor, se ridică în fața marelui public împotriva manipulării și devaluării folclorului. În continuare apar studii și cărți de specialitate care, cu pretenții teoretice și cu intenția declarată a influențării practicii, studiază problemele folclorismului (fără însă a folosi acest termen anume). „Revista de etnografie și folclor” dedică două numere acestei probleme. Aici au apărut studiile de importanță fundamentală ale lui Mihai Pop sau Radu Niculescu. Grigore Smeu analizează într-un volum situația folclorului de azi. Dar, pe lângă studiile de specialitate apărute mai recent, analizarea, interpretarea fenomenelor folclorismului a fost influențată și de reeditarea scrierilor de teoria culturii și folclorului ale lui Lucian Blaga, Dimitrie Gusti, Mircea Eliade, H. H. Stahl și alții. Activitatea autorilor cuprinși în volumul de față se leagă tocmai de acest nou avînt al activității de cercetare a fenomenelor folclorice. Ei au ales un drum greu căci abordează temele din puncte de vedere foarte complexe: ei se folosesc de metodele teoriei comunicării, ale etnosemioticii, ale sociopsihologiei, ale teoriei culturii, pentru a studia o realitate extrem de diversă și de vie: cultura populară de azi. Se poate deprinde, din studiile cuprinse aici, că soarta culturii populare se conturează în jurul a două opoziții. Folclorul ca proces este, pe de o parte, un fenomen al dezvoltării, al transformării culturii (opозиția vechi-nou), iar, pe de altă parte, este un fenomen al interacțiunii intra-etnice (opозиția popular-urban, non-popular).

Este dificil de realizat o tratare a problemei culturii populare într-un mod cu adevărat obiectiv, dar autorii studiilor reușesc în mare parte această performanță. Marea lor calitate este că își pun întrebări esențiale și nu urmăresc răspunsuri neapărat liniștitoare sau consolante, ci răspunsuri care, din puncte de vedere științifice avansate, să fie juste.

Mihai Pop **Folclorul în contemporaneitate**

Se poate vorbi, după părerea autorului, de două forme de abordare a folclorului în lumea contemporană: 1. Salvarea elementelor tradiționale ale folclorului care nu au dispărut, care nu s-au modificat încă, 2. Examinarea fenomenelor contemporane și urmărirea modificării, adaptării folclorului tradițional la societatea industrială. Trebuie stabilit statutul folclorului care să se integreze în viziunea despre lumea modernă.

Prin exemple concrete, citate din literatura de specialitate sau rezultate din experiența proprie de cercetător, autorul examinează procesul de transformare a folclorului în țara noastră. El ajunge la concluzia că cele două forme mai sus amintite trebuie să conviețuiască.

Bíró Zoltán **Șansele unei noi viziuni**

Interesul pentru cultura populară se poate aprecia după diferite fenomene cotidiene, dar nu se poate afirma că integrarea sa în cultura socialistă e lesnicioasă. Autorul definește în prima parte a studiului noțiunile de bază a folclorismului în concepția sa. El afirmă despre cultura populară, adică despre tradiția culturală a țărânimii că este, ca noțiune, echivalentă cu noțiunea de folclor, așa cum o definea William Thoms. Noțiunea de folclorism cuprinde o referire la procesul în urma căruia un element sau un grup de elemente ale culturii populare ajung într-un mediu străin, diferit de mediul în care au luat naștere. În finalul studiului, autorul se referă la cele patru tipuri mai importante ale folclorismului: folclorismul științific, de reprezentare, cotidian și artistic.

Bodó Julianna **Schimbări de funcții ale simbolurilor**

Se pot stabili două ipostaze în natura formării simbolurilor: una, din trecut, când se părea că folclorul este un sistem relativ închis, și alta, în prezent, când izolarea folclorului a dispărut treptat. Autoarea se ocupă tocmai cu diferența dintre cele două ipostaze.

În fiecare cultură există elemente care semnifică mai mult decât ele însele, care devin entități cu mai multe valori semantice. Aceste entități intră în relații cu alte simboluri, formează împreună un sistem, care se poate analiza în procesul activității comunicative zilnice a comunității. Așa se întâmplă și în cazul folclorului. Elementele folcloristice pot căpăta un nou rol: acela de a simboliza întregul sistem care stă în mod real (sau presupus) la baza lor. Existența unui element nu este definită prin legăturile sale cu întregul sistem cultural, ci de faptul că el înlocuiește întregul sistem, prezentându-se el însuși ca o valoare de sine stătătoare.

Bíró Zoltán – Gagyí József **Fenomenele de fond ale folclorismului**

Se propune definiția potrivit căreia sistemul de condiții ale cărui elemente stau la baza fenomenelor de folclorism formează fenomenele de fond ale folclorismului. Autorii prezintă elementele mai importante ale acestui sistem. Există o nostalgie, o pasiune pentru folclor a celor care și-au părăsit locul de baștină și s-au stabilit în oraș, dar n-au reușit să stabilească relații multilaterale cu noul lor mediu cotidian. Adunarea de obiecte, de fapte de folclor le dă un echilibru psihic. Tot astfel, odată cu dezvoltarea sistemului de comunicare în masă, li s-a oferit prilejul de a se ocupa din ce în ce mai mult și cu folclorul. Mai ales intelectualii din prima generație se angajează cu mare râvnă în organizarea și administrarea de spectacole folclorice; ei devin, într-un fel, specialiști în domeniu. De asemenea sînt unele instituții, și nu numai culturale, care îndrumă și finanțează diferitele activități reprezentative. S-a născut și un anumit „limbaj” despre folclor, care crează o atmosferă favorabilă difuzării valorilor folclorice, dar totodată și a non-valorilor, a imitațiilor. Dezvoltarea turismului, a relațiilor comerciale au contribuit la rîndul lor la o explicitare a trăsăturilor folclorice, considerate a fi de fapt trăsături etnice. Există mai multe zone geografice-administrative care, pentru a se autodefini, recurg la elementele folclorice autohtone, autentice.

Bíró Zoltán **În atracția pieții**

Se poate vorbi despre o diferențiere netă între creația tradițională și producția de serie a obiectelor folclorice. Aceste obiecte trebuiesc valorificate pe piață, ceea ce înseamnă că e necesar să existe reguli speciale la crearea lor. Creatorul sau producătorul se gîndește că valoarea și destinația obiectului trebuie să se vadă imediat și la suprafață. Pentru cumpărător există de asemenea cîteva indicii convenționale, care îi ușurează alegerea obiectelor mai valoroase. Dacă depășim cadrul strict al obiectelor, ne dăm seama că în cazul fiecărui fapt folcloric care apare în mediul societății contemporane se poate vorbi de semnele particulare de suprafață. La spectacolele populare scenice, la dansul pe scenă, la spectacolele de radio și televiziune, la serbările populare, ca și în aranjamentul locuinței se poate vorbi de semne similare de suprafață, care pot fi studiate și sistematizate.

Mihai Pop **Necesitatea fundamentării științifice** **a acțiunilor de promovare a folclorului**

Folclorul este considerat de mulți cercetători ca un element cultural formativ în societatea socialistă. De aceea trebuie acordată o mare atenție folosirii acestui element în diferitele acțiuni cultural-educative. Prin fundamentare științifică se înțelege cunoașterea sistemului de relații care ia naștere (sau care poate lua naștere) în cultura populară

tradițională și în cultura modernă a societății industriale. Cuprinderea integrală a problematicii necesită cunoștințe de teoria comunicării, de sociologie, dar mai ales de sociologia științei; în orice caz, o abordare adecvată, multidisciplinară. Cercetarea științifică trebuie să aibă în vedere nu numai problemele legate de folclor, ci și relația dintre cultura tradițională și cea modernă, precum și tot ceea ce poate juca un rol în formarea omului în cadrul societății socialiste.

Dumitru Nicu **Capcanele tendințelor de epatare**

Într-un spațiu relativ restrâns, autorul expune concepția festivalului Cîntarea României, prezentarea folclorului contemporan, cu păstrarea surselor lui naturale, originale și, în același timp, cu semnalarea înnoirilor semnificative. Se poate afirma că festivalul Cîntarea României militează pentru continuitatea culturii populare în viața satului. Principala cerință față de creațiile folclorice ale festivalului sînt valoarea și autenticitatea.

Oláh Csiki Irén – Oláh Sándor **Schimbarea formulelor de salut la Merești**

Sistemul actual al salutului s-a format printr-un proces îndelungat și el se schimbă permanent odată cu apariția noilor generații. Autorii examinează unele fenomene legate de schimbarea unui singur tip de salut: salutul în timpul lucrului la cîmp. Ei se bazează pe documentația culeasă într-un sat de pe Valea Homorodului, la Merești.

Într-un spațiu cunoscut se întîlnesc oameni cunoscuți, care au un scop cunoscut: lucrările de arat, semănat, cosit, etc, după anotimp. De obicei, dacă este vorba de mai mulți participanți, care aparțin diferitelor generații, fiecare salută cu gesturile și cuvintele tradiționale. În ultimii douăzeci de ani, generația tînăra nu și-a însușit această tradiție. Principala cauză este că, după colectivizare, nu mai există vechile forme de organizare a muncii, de participare comună la lucru. Tinerii, în general navetiști, muncitori la oraș, nu au ocazia să-și mai însușească formele tradiționale de salut.

Bíró Zoltán **Tîrgul de ceramică din Corund**

În fiecare an la Corund se organizează, în luna august, un tîrg unde meșterii populari din localitate și invitați din alte centre ceramice își expun lucrările. Autorul ne prezintă anatomia acestui tîrg și funcțiile care pun în mișcare „mecanismul tîrgului”. El se referă la aspectul vizual al tîrgului; la expozanți și comportarea lor față de cumpărători; la cumpărători, care vor să procure obiecte de „valoare”; la cei care vin numai ca spectatori; la iubitorii artei populare, care fotografiază, filmează, discută cu olarii, pozînd în rolul de persoane bine documentate în domeniu; în sfîrșit, despre specialiști. Aceștia, folcloriști, acti-

viști culturale, ziariști, apreciază valoarea obiectelor expuse și, prin diplomele pe care le acordă, stabilesc o ierarhie valorică între exponenți.

Gagy József **Nașterea unui gen artistic**

În anul 1982 a avut loc în județul Harghita manifestarea folclorică intitulată „Izvorul limpede”, în cadrul festivalului național Cântarea României. Specialiștii Centrului Județean de Creație Populară și Îndrumare a Mișcării Artistice de Masă, după o îndelungată muncă de teren, au adus pe scenă, în fața publicului și i-au înregistrat pentru radio și televiziune pe bătrînii care reprezentau în modul cel mai autentic tradiția folclorică. Autorul urmărește munca specialiștilor, mai ales de prezentarea pe scenă și în fața camerelor de televiziune, a interpreților. Totodată el prezintă și emisiunea televizată transmisă la două săptămîni după ce a avut loc spectacolul, comparînd cele petrecute pe scenă și pe micul ecran.

Balázs Lajos **Obiceiuri transplantate pe scenă**

Prin prezentarea a două modele ale tipului de integrare a obiceiurilor în programele scenice, autorul surprinde metamorfoza laturii funcționale, pragmatice a obiceiului în aceea a spectacolului de divertisment, cu scopuri politico-educative.

Abordînd probleme ca tehnica dramatizării, raportul între general valabil și specific local în cazul unor transpuneri concrete, existența sau absența unor criterii estetice în aceste transpuneri, studiul urmărește modul de elaborare a scenariilor, noua proveniență și postură a protagoniștilor jocului, natura recuzitelor și a elementelor de decor, rolul factorilor de timp și spațiu în cazul obiceiurilor transplantate pe scenă. Autorul consideră că, prin dramatizarea scenică a obiceiurilor, se creează de fapt niște arhetipuri, proces nu lipsit de riscuri, mai ales în privința devalorizării folclorului.

Bíró Zoltán – Gagy József **„Noi mai mult am muncit, alții au explicat...”** **(Montaj despre fenomenul „casa dansului popular”)**

Autorii prezintă un fenomen de folclorism al anilor 70, în diferitele sale ipostaze. În prima parte ei întreprind studiul unui caz concret: cum se prezenta casa dansului popular în primăvara anului 1983 la Miercurea Ciuc; care erau intențiile organizatorilor, ale participanților și ale membrilor formației de muzică; iar cu aceștia din urmă discută mai pe larg despre nașterea și desfășurarea fenomenului de folclorism sus-amintit.

În partea a doua a studiului, autorii abordează, în cadrul temei alese, rînd pe rînd problemele din punct de vedere științific. Ei se referă la casa dansului popular ca fenomen de folclorism; la relațiile

ce s-au stabilit între specialiștii mișcărilor de amatori, folcloriști și tinerii participanți; la relația între instituțiile organizatoare și fenomenul amintit; la încercările de autodefinire ale participanților; la „limbajul” ce a luat naștere, cu ajutorul unor elemente provenite din folclor, în sînul fenomenului.

Lukács Borbála **Balul strugurilor**

În luna septembrie, se organizează în satele, dar și în orașele (la cantinele întreprinderilor!) din zona Ciuc balul strugurilor. Fiind vorba de „polul frigului” din țara noastră, unde viticultura este necunoscută, se pune întrebarea: cum a luat ființă și cum se desfășoară acest obicei? Este semnalată o prezență a sa – sporadică – și înaintea celui de-al doilea război mondial, dar se poate vorbi de el ca de un obicei anual statornic începînd de prin anii '60. Tinerii, băieți și fete, organizatori ai balului cumpără strugurii de la Aprozar și împodobesc cu ei sala casei de cultură. Îmbrăcați în port popular, băieții călare, iar fetele în căruțe colindă satele vecine, invitînd lumea la bal. În timpul serbării, organizatorii stau la pîndă, iar cei care sînt prinși „furînd” struguri, sînt pedepsiți cu diferite sume de bani. Punctul culminant al balului este licitația organizată pentru cununa de struguri, confecționată de organizatori.

Bíró Zoltán **Folclor la oraș**

Orașul este lumea spațiilor publice; aceste spații sînt plănuite și create de specialiști. Autorul parcurge cîteva elemente de folclor care apar în mediul urban, avînd însă funcția și semnificația mult schimbată față de cea avută în locul lor de proveniență. De exemplu porțile populare cioplite, cu motive „originale” sculptate pe suprafața lemnului, adăpostesc panoul de onoare al vreunei fabrici. Dimensiunile lor sînt miniaturizate; au fost cioplite, vopsite, lăcuite cu cea mai mare grijă; prin ele nu intră și nu iese nimeni, în schimb au totuși clanță. Amintind și de alte obiecte folclorice, autorul trage concluzia că, în mediul lor originar, acestea nu au avut semnificații speciale, ei au fost obiecte obișnuite; în mediul nou însă ele capătă un sens particular, sărbătoresc.

Iosif Herțea **Fluier sau „tranzistor”?**

Supunînd observației diferitele modalități de cultivare a patrimoniului de instrumente muzicale populare în cadrul mișcării de amatori, autorul constată, pe lîngă un sensibil reflux al manifestărilor de tip tradițional, spontane, o înrîurire puternică – avînd forța unui model – a profesionismului asupra amatorilor. Această înrîurire se manifestă mai ales prin supralicitarea virtuozității tehnice și a „ineditului” superficial. Faptul are drept consecință o seamă de inovații teh-

nologice și în interpretare, pe de o parte, dar și pierderea de valori stilistice și social-culturale importante, pe de altă parte. Mutațiile menționate apar deopotrivă în componența și în limbajul formațiilor instrumentale. Micile „tarafuri” sătești, echilibrate timbral și în perpetuă efervescentă create prin libertatea posibilă a improvizației, cedează tot mai mult locul orchestrelor a căror creștere în dimensiuni este invers proporțională cu virtuțile expresive ale folclorului.

În scopul sporirii eficienței educaționale a eforturilor de cultivare a valorilor tradiționale în acest domeniu, autorul sugerează experimentarea unor forme de manifestare spontană de masă eliberate de prestigiul profesionismului, al scenei și al vedetelor genului.

Balázs Lajos – Bíró Zoltán – Bodó Julianna
– Gagy József – Túros Endre
În haină cât se poate de frumoasă

Autorii caută puncte de vedere pentru examinarea modificărilor survenite în cultura vestimentară țărănească. Dacă se găsește un model care să explice fenomenele de modificare a portului, a hainelor de fie care zi, de sărbătoare și rituale, acest model se poate folosi pentru studierea și explicarea fenomenelor de modificare în general. Modelul propus urmărește să, cuprindă mai multe probleme. Prima: schimbările survenite în interiorul și în exteriorul vestimentației. A doua: selecția, care ierarhizează elementele portului. A treia: cum se reușește ca specialiștii să construiască din elementele ce le stau la dispoziție o structură, să genereze o formă care nu a existat pînă atunci. A patra: forma generată începe să trăiască numai dacă îi sînt create condiții favorabile. În final se produce o metonimizare a elementelor folclorului.